

JONAS ŽEMAITIS- DARIUS, VYTAUTAS

1909 03 15–1954 11 26

Jonas Žemaitis su šeima po pušimi prie Juškų sodybos. Apie 1939 m. Sėdi sesuo Kotryna su vaikais ir jų aukle. Iš kairės stovi: tėvas Jonas, motina Petronėlė, Jonas Žemaitis, svainis Rapolas Juška ir dėdė Antanas. Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų prezidentas*, Vlnius: LGRTC, 2005, p. 45

Vakarų Lietuvos (Jūros) srities partizanų vadovybė. Apie 1949 m. Iš kairės: Vakarų Lietuvos (Jūros) srities Agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas Antanas Liesis-Idenas, LLKS tarybos prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis-Vytautas, Kęstučio apygardos Butigėdžio rinktinės vadas Jonas Nuobaras-Lyras, Vakarų Lietuvos srities štabo viršininkas Vytautas Gužas-Kardas ir neatpažintas partizanas. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus fondų*

Jono Žemaičio amžinojo poilsio vieta. Donskojės kapinės, kur buvo užkasami sušaudytų Butyrkų kalėjime ir greta kapinių buvusiam Maskvos krematoriume sudegintų aukų palaikai. Bendras 1945–1989 m. nepareikalautų palaikų kapas Nr. 3. Memorialas politinių represijų aukoms atminti. Maskva (Rusija). Nuotr. A. Anušausko, 2009 m. ir B. T. Burauskaitės, 2014 m.

Jonas Žemaitis gimė 1909 m. kovo 15 d. Palangoje grafo Felikso Tiškevičiaus tarnautojo šeimoje ir pakrikštytas Jonu tėvo garbei. Vėliau Žemaičių šeima persikėlė į Lomžą, todėl lankyti mokyklą mažasis Jonukas pradėjo Lenkijoje, ten pramoko ir lenkų kalbos. Užklupus Pirmajam pasauliniam karui, 1917 m. Žemaičių šeima grįžo į Šiluvos vls. Kiaulininkų k. Jau po metų dėl sunkios padėties šeimai teko išsikraustyti į Raseinius. Raseinių gimnazijoje baigęs šešias gimnazijos klases, jaunas Žemaitis įstojo į Karo mokyklą Kaune – jaunuolis norėjo tapti artilerijos karininku. Jau 1929 m. spalio 6 d. ši svajonė išsipildė – Jonas Žemaitis buvo paskirtas į jaunesnius leitenantus, o lapkričio 23 d. tapo leitenantu. 1936 m. išlaikęs konkursinį egzaminą, buvo išsiųstas studijuoti į artilerijos mokyklą Prancūzijoje. Baigęs mokslus užsienyje, į tėvynę grįžo 1938 m. vasarą ir buvo paskirtas 1-ojo artilerijos pulko skyriaus vadu. Netrukus jam suteiktas kapitono laipsnis. Vėliau jis apdovanotas Nepriklausomybės medaliu. 1939 m. J. Žemaitis perkeltas į Žemaitijoje dislokuotą 4-ąją artilerijos pulką Šiauliuose.

1940 m. rugpjūčio 30 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybai nutarus performuoti „Liaudies kariuomenę“ į Raudonosios armijos 29-ąją šaulių korpusą, J. Žemaitis pateko į 184-osios divizijos 617-ąją artilerijos pulką ir buvo paskirtas pulko mokyklos viršininku. Nors krašte vyravo niūrios nuotaikos, J. Žemaičio gyvenimą praskaidrino septyneriais metais jaunesnė Elena Valionytė, kurią netrukus jis vedė. Po vedybų atskirtas nuo šeimos išbuvo neilgai ir paleistas iš tarnybos grįžo į Lentvarį. Rugpjūčio mėn. šeima persikraustė į Kauną, ten J. Žemaitis įsidarbino Kauno energetikos valdybos durpių gamybos techniku. 1941 m. gruodžio mėn. gimė sūnus Jonas Laimutis. Trijų asmenų šeimai okupuotame Kaune buvo labai sunku išsilaikyti, todėl 1942 m. birželį J. Žemaitis su šeima grįžo į tėviškę ir pradėjo dirbti Šiluvos žemės ūkio kooperatyvo vadovu. 1943 m. Šiluvos vikaras Antanas Kazlauskas J. Žemaitį pakvietė į valsčiaus komitetą, kuris būrė patriotiškai nusiteikusius žmones.

1944 m. J. Žemaitis Raseinių aps. Šiluvos ir Tytuvėnų valsčiuose sutelkė apie 150 vyrų į gen. Povilo Plechavičiaus kuriamą Lietuvos vietinę rinktinę ir tapo šios rinktinės 310-ojo bataliono vadu. Naciams rinktinę išformavus, jam pavyko išlikti nesuimtam, tačiau nuo tada prasidėjo nelegalus jo gyvenimas. 1945 m. J. Žemaitis buvo paskirtas Žebenkties rinktinės štabo viršininku ir pasirinko *Darius* slapyvardį. Jį mylėjo daugelis kaimo žmonių, jis juos padrašindavo, paguodavo ištikus nelaimėi, o dažnai ir pralinksmindavo gražiai prajuokindamas. Savo vyrus ragino geruoju sugyventi su žmonėmis, nežiūrėti į kiekvieną kaip į komunistą, o nusikaltusius išpėti.

1947 m. gegužės mėn. J. Žemaitis buvo išrinktas Jungtinės Kęstučio (nuo 1948 m. balandžio 1 d. – Kęstučio) apygardos vadu. Suprasdamas, kad spauda yra svarbesnė už ginklą, parengė nurodymą dėl spaudos platinimo, atliko organizacinius partizanų struktūrų pertvarkymus, ragino nedalyvauti okupacinės valdžios rinkimuose. 1948 m. gegužės mėn. Kęstučio, Prisikėlimo ir Žemaičių apygardos nutarė susijungti į stambesnę laisvės kovos sąjūdžio organizacinį vienetą, pavadintą Jūros vardu. J. Žemaitis buvo paskirtas šios Vakarų Lietuvos partizanų srities (Jūros) vadu ir netrukus ėmėsi organizuoti vieningą partizanų vadovybę. Tais pačiais metais pasirinko *Vytauto* slapyvardį.

1949 m. jis sušaukė visos Lietuvos partizanų apygardų atstovų suvažiavimą, vykusį vasario 10–20 d. Radviliškio aps. Grinkiškio vls. Minaičių k. Suvažiavime buvo pranešta apie vieningos pasipriešinimo organizacijos – Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) – įkūrimą ir paskelbta šio sąjūdžio Tarybos deklaracija, kurioje konstatuota, jog LLKS Taryba yra aukščiausiasis tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išlaisvinimo kovai, kad būtų atkurta nepriklausoma demokratinė respublika. Masinis ginkluotas pasipriešinimas tapo gerai organizuota karine struktūra, vykdančia Lietuvos valstybės saviginą prieš agresorių – Sovietų Sąjungą. J. Žemaitis buvo vieningai išrinktas LLKS Tarybos prezidiumo pirmininku, jam suteiktas laisvės kovotojo partizano generolo laipsnis.

Vadovaujant J. Žemaičiui buvo parengti pagrindiniai LLKS programiniai dokumentai, numatyta veiklos strategija. Stigo organizuotumo ir spaudos, todėl J. Žemaitis, norėdamas sustiprinti kovotojų dvasią ir surinkti reikalingą informaciją, nutarė apkelti visas Lietuvos partizanų sritis ir apygardas. Provokacijos ir išdavystės plito visoje Lietuvoje, tad 1950 m. J. Žemaitis nutarė LLKS Tarybos prezidiumą išskaidyti į tris sekcijas ir šitaip apsaugoti jį nuo visiško sunaikinimo.

Nuolat gyvenant sekinančiomis sąlygomis, jaučiant didelę įtampą ir atsakomybę J. Žemaičio sveikata ėmė silpnėti ir 1951 m. gruodžio mėn. jį ištiko insultas. 1952 m. sausio 30 d. jis pasirašė aktą: „Šiandien dėl ligos nustojau vykdyti pareigas.“ Slaugomas Marytės Žiliūtės slėpėsi Jurbarko rajone įrengtame Šimkaičių miško bunkeryje. 1953 m. pavasarį pasitaisius sveikatai, vėl ėmė eiti buvusias pareigas, nutarė atkurti ryšius su užsieniu.

Tų pačių metų gegužės 30 d. bunkeris, kuriame slapstėsi J. Žemaitis, buvo išduotas. Įmetus migdomųjų dujų granatą pro vėdinimo angą, mėginta išvengti taip ilgai ieškoto „pogrindžio prezidento“ savizudybės ir po sėkmingos operacijos J. Žemaitis buvo suimtas. Birželio 23 d. gavus specialų įsakymą iš Maskvos, J. Žemaitis buvo nugabentas į Maskvą pas Lavrentijų Beriją ir ten tardomas. Dirbti okupantams kategoriškai atsakė, 1954 m. birželio mėn. J. Žemaitis nuteistas mirties bausme. Nuosprendis įvykdytas 1954 m. lapkričio 26 d. Maskvos Butyrkų kalėjime.

Lietuvos Respublikos Prezidento 1997 m. vasario 14 d. dekretu J. Žemaitis apdovanotas Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius), 1997 m. gruodžio 22 d. jam pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 1998 m. sausio 28 d. dekretu jam suteiktas brigados generolo laipsnis (po mirties). 2009 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu J. Žemaitis, ėjęs LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pareigas, pripažintas ketvirtuoju Lietuvos prezidentu.